

Almby-Norrbyås hembygdsförening

Medlemsblad nr 32

Augusti 2010

Foto från Arkivcentrums samlingar.

Anton Hahn
Fabrikör, riksdagsman, lokalpolitiker.

Innehåll

Höstens program, Anton Hahn, spanska sjuk-
kan, Jeremias'häst, utsiktstorn, från bergslag
och bondebygd, Alfreds bil.

Redaktör, skrivare och grafisk form Lennart Bäck

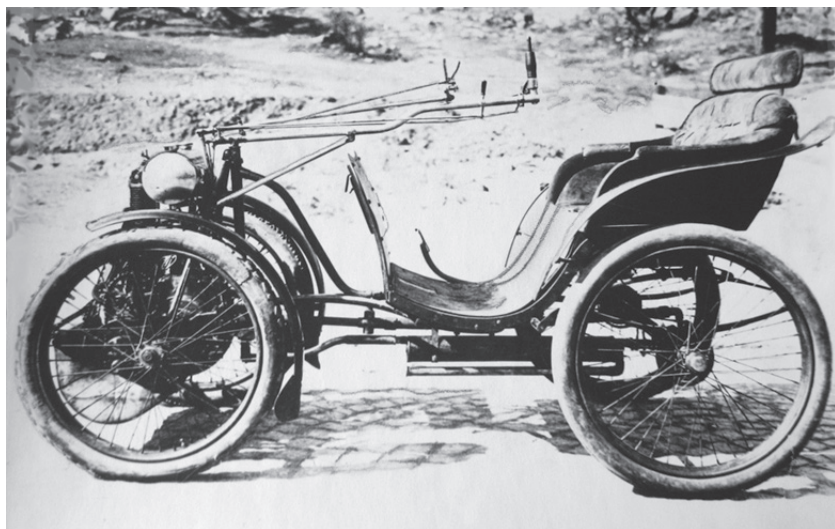

Almby-Norrbyås hembygdsförening fortsätter som vanligt trots förändringar i styrelsen. Fortfarande har föreningen inriktningen mot att förmedla historiska bilder av området men också delta i nutidens samhällsutveckling. Vi bevakar efter bästa förmåga nybyggnadsplaner och redovisar och är ibland med i lokala evenemang t ex på universitetet. I någon mån försöker vi också skapa mötesplatser för almbybor och norrbyåsare vilket kan framgå av höstens planering. Föreningen hälsar alla välkomna till höstens programutbud.

I detta medlemsblad finns ett foto (taget av David Karlsson) på ett torn som enligt bildtexten stod i Sörbyskogen. Detta är inte riktigt men kanske stod det i Skölv i Glanshammar. Vet någon?

Från bergslag och bondebygd.

Hembygdsförbundet och muséet ger årligen i november ut skriften Från bergslag och bondebygd. I årets skrift får de drygt sextio hembygdsföreningarna vardera två sidor för att presentera ett intressant föremål i sina samlingar. Vi har inga samlingar men får förhoppningsvis godkänt för en artikel och foton om de balsamerade adelspersonerna i Åkerhjelmiska gravkoret. De nu levande släktingarna har godkänt artikeln.

Alfred Hahns franska bil, "quadricycle" av de Dions fabrikat, årsmodell 1901, som Anton skänkte till Tekniska museet efter Alfreds död 1920. Alfred hade också ett av de första "körkort", utfärdat av magistraten 26 maj 1902.

Anton Hahn

För hundra år sedan i Örebro var bröderna Hahn, Alfred och Anton, välkända och uppskattade. Ingen av dem bodde i Almby, men båda hade band till Almby. De var födda 1841 och 1846 i Kumla. Fadern var fanjunkare och anställd på Sannahed. 1858 flyttade familjen till Örebro.

I mitten av 60-talet emigrerade Alfred till USA och Anton följde efter något år senare. De fick anställning i Singers symaskinsfabrik och blev kvar där ett par år. Med stor kunskap återvände de till Örebro och startade 1868 en egen symaskinsfabrik, A & A Hahns Symaskinsfabrik AB, i Stora Mobacken med gatuadress Nygatan 66. Maskinerna drevs med en oxvandring.

Bröderna måste ha varit mekaniska genier med enorm skicklighet i händerna.

1877 blev Anton sin egen och byggde hus på Anneberg med gatuadressen Engelbrektsgatan 64. Han började tillverka och sälja jordbruksmaskiner förutom symaskinerna. Maskinerna drevs med en elmotor (nyhet!) och han hade två man plus en gosse anställda.

Alfred fortsatte i Mobacken till början av 1880-talet då han flyttade först till Drottninggatan 21 och därefter till Engelbrektsgatan 21. Han sålde då också velocipeder och hade tre anställda.

Anton intresserade sig tidigt för politik och invaldes redan 1882 i stadsfullmäktige. Han var liberal och

Anneberg, Engelbrektsgatan 64, byggt av Anton Hahn 1877. På skylten utanför den tillbommade affären på gaveln står "Velocipeder". På gatan är stadens ångvält på väg österut.

Foto från Arkivcentrums samlingar.

hörde till samma grupp som Adolf Hedin (från Boo), Karl Staaff och Fridtjuv Berg som var akademiker till skillnad från Anton Hahn. Dessa åttitalsliberaler hade idéer och åsikter som först flera årtionden senare fick genomslag. De drev på för att genomföra allmän och lika rösträtt, föreningsrätt för arbetare och ålderdomsförsäkring bland annat. Staaff verkade för att avveckla unionen med Norge, vilket var en del av deras motstånd mot militarismen som den här tiden bredde ut sig. De stödde också tanken på att kremera de avlidna.

Anton Hahn genomförde i Örebro som enda plats Fridtjuv Bergs plan för en framtida skola. Skolstyrelsen beslutade att på norr bygga en skola för folkskolan men också för en högre folkskola. Den invigdes 1908 och den högre folkskolan blev omedelbart mycket uppskattad med mer än hundra elever i vardera

av de tre årskurserna. En fjärde årskurs kunde förbereda för realskoleprov som privatist på "Karro". Högre folkskolan blev 1933 praktisk realskola som en av de första i landet.

Anton var ledamot av stadsfullmäktige ända till 1918 och satt med i otaliga nämnder och kommittéer. Sedan brandkårskommittén invigt den nya brandstationen i oktober 1899 var Anton ordförande i brandstyrelsen till 1907. En udda insats var att se till att stall fanns för torgbesökarnas hästar.

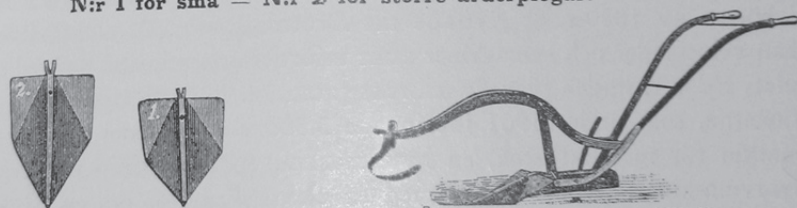
Utanför stadsfullmäktige var han också officiellt verksam. Han bildade Örebro Arbetarförening och öppnade det tredje svenska arbetarmötet i Örebro 1886. Han verkade för arbetarnas lönekassa. Han var utställningskommissarie vid örebroutställningen 1911. Ordförande under många år i Örebro Fabriks- och Hantverksförening, där han mycket

Anton Hahns Redskapsfabrik.
 Post-, Telegraf- och Telefonadress: Anneberg, Örebro.

Patent-Årderbill.

Fördelen med denna bill är, att jorden, som vid begagnandet af vanlig sådan endast genomskäres och till större delen återfaller på samma plats som förut, däremot af Patentbilen uppluckras och sönderbrytes af den bakre, upphöjda kanten, hvaröfver all jorden måste passera. En ytterligare och ännu större fördel åstadkommes med Patentbilen därigenom, att inga orörda balkar kvarlemnas mellan fårorna, utan jordea till fårans hela bredd uppköres.

Vid uppkörning af potatis är Patentbilen synnerligen lämplig. Bildarna tillverkas i tvenne storlekar:
 N:r 1 för små — N:r 2 för större årderplogar.

Årderplog med patentbill N:r 1.

Hahns symaskin. På järnunderredet står "HAHN". De tillverkades till 1890.

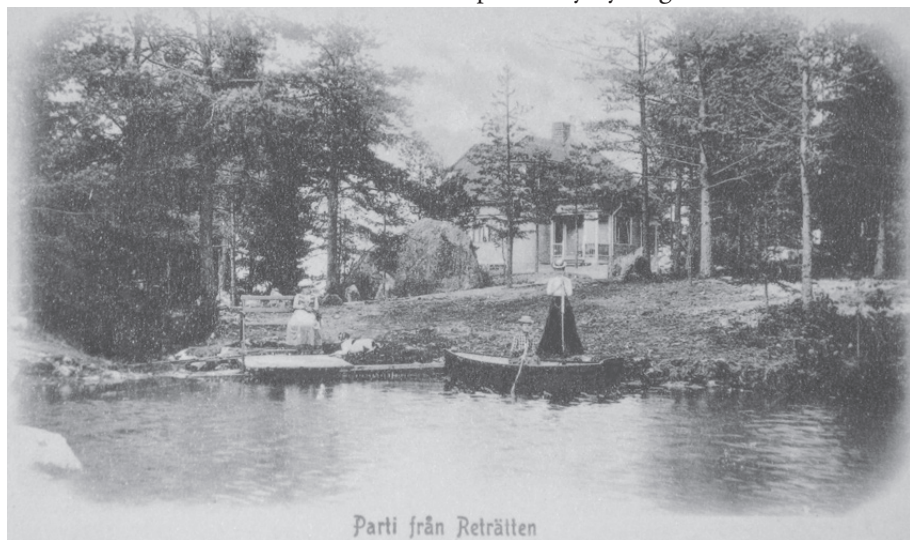
aktivt stödde deras ålderdomshem

I riksdagsvalet 1890 valdes Anton in i andra kammaren och var riksdagsman till och med 1896. Han blev på nytt riksdagsman 1912 nu i första kammaren men avsåg sig uppdraget 1914. Han tilldelades också Vasaorden, men han var motståndare till medaljer och skickade den tillbaka till länsstyrelsen.

Anton Hahn gifte sig 1877, samma år som han flyttade till Anneberg där han bodde resten av sitt liv. I familjen fanns två döttrar, Kristina, kallad Cissi, och Vilma, gift med bankmannen Erik Cederholm.

De flesta borgare skaffade sig den här tiden ett sommarhus antingen i Ekeby-Almby eller i Reträtten. Anton byggde villa Insjön i Sörbyskogen med egen damm och drivhus i betong.

Anton avled den 1 oktober 1929, 83 år gammal, kremerades och gravsattes på Almby kyrkogård.

Villa Insjön med dammen, ekan och bryggan. Möjligen har Anton själv tagit fotot med hustrun och hunden och de båda döttrarna. I dag är villan ombyggd privatbostad och vid dammen kan man med tur se salamander.

PROGRAM HÖSTEN 2010

Onsdagen den 25 augusti

FILMAFTON

Vi visar bl a **Kalvhagsfilmen**

Hjälmarsbergsfilmen och

TV-filmen om Erik Rosenberg.

Almby seniorboende, Kyrkoherdegatan 1

Kupan klockan 18.30

Onsdagen den 22 september

SALPETERSJUDERIET i Norrbyås och

VAPENSMEDER i Närke.

Sören Klingneus berättar

Norrbyås församlingshem klockan 18.30.

För behov av skjuts ring 36 45 22.

Söndagen den 10 oktober

Skördegudstjänst i Almby kyrka klockan 10.

Efter gudstjänsten samling i församlingshemmet för

utlottning av skördeprodukter

och kyrkkaffe.

Söndagen den 5 december

Högmässa klockan 10 som följs av

adventskaffe i församlingshemmet.

HÖSTEN 2010 PROGRAM

STUDIECIRKEL

om Almby-Norrbyås
**Tre söndagseftermiddagar
mellan klockan 14 och 17
i Almby församlingshem.**

Avgift 100 kr för studiematerial och kaffe.

Anmälan senast den 25 oktober till

Kåre Schortz 36 45 22, kaare3@spray.se eller
Monica Rothamel 32 09 38, monica.rothamel@telia.com.

31 okt	Förhistorien för Almby och Norrbyås
(Kåre Schortz och Lennart Bäck)
14 nov	Kyrkan mitt i byn
(Ingrid Söderberg)
21 nov	Soldater i Almby och Norrbyås
alternativ: Affärer och småindustri
(Lennart Bäck).

HEMSIDA.

Föreningen har sedan flera år en hemsida på internet.

Den är inte omhuldad och ligger i träda.

Min förhoppning är att
under hösten uppgradera hemsidan och
få den att spegla föreningens liv.

På hemsidan får också våra artiklar och foton plats.

Spanska sjukan

Med ojämna mellanrum har pandemier hemsökt människor runt jorden. Den första historiskt belagda är från 1510 och efter 1743 kallas den influensa, tidigare epidemisk katarr. Influentaepidemin drabbar många samtidigt i en första våg och kan återkomma i nya vågor. Smittämnet är virus som är olika sammansatt för varje pandemi, men kraften i de sjukdomsframkallande egenskaperna är hos varje virus en viktig komponent.

Det mest kraftfulla viruset var det som orsakade spanska sjukan 1918-20. Den svenske patologen Johan Hultin som verkade i USA försökte på 50-talet få fram spanska sjukans virus från avlidna med gravar i permafrost. Han lyckades inte förrän på sin ålders höst på 90-talet med hjälp av Jeffrey Taubenberger då viruset kunde åter-skapas. Vid djurförsök har det visat sig vara starkt sjukdomsframkallande. Hur detta virus hänger ihop med fågelinfluensans virus vet man inte. Kanske passar det till den vanligaste förklaringsmodellen för hur spanska sjukan uppstod.

En soldat från Mellanvästern i USA skulle i mars 1918 med sitt förband föras över till västfronten i Europa. Under sin sista permission tog han farväl också av farmens grisar och fjäderfän. Kanske var någon gris smittad av ombildat virus från fågelinfluenta. När han kommit tillbaka till sitt förband insjuknade han och avled men hade då hunnit smitta många som i sin tur spred influensa vidare till soldaterna på

västfronten. (Andra förklaringar finns: Smittan kom från Sydafrika eller med kineser som anställdes för att gräva skyttegravar). (Den senaste teorin är att virus överfördes direkt från fåglar till soldater bakom fronten). Tyskarna gjorde under våren 1918 en lyckosam offensiv men den kom av sig delvis pga många sjuka i spanska sjukan. Båda sidor i kriget censurerade uppgifterna om sjuka men i slutet av april 1918 drabbades Spanien och spanska kungahuset med Alfonso XIII och den vägen fick världen vetskap om pandemin under namnet spanska sjukan.

Den som smittades fick en ordentlig förkylning. Hos några kunde sjukdomen utvecklas på två sätt, antingen som en specifik lunginflammation av viruset i sig då döden inträdde inom fyra dygn, eller som en bakteriell lunginflammation som en följsjukdom med utdraget förlopp och hopp om tillfrisknande. För de senare fanns inte på den här tiden någon verksam medicin.

Sverige drabbades lindrigt först vid midsommartid 1918, men i augusti slog sjukdomens andra våg till mot främst vuxna mellan 20 och 40 år. De flesta småbarn klarade sig och de äldre som genomlevt ryska snuvan som kom i november 1889 hade ett gott skydd. Efter några dödsfall på Örebro båda regementen skickades alla beväringar hem. Cirka 38 000 avled i Sverige i spanska sjukan, vilket utgjorde cirka 2 % av de insjuknade. I världen insjuknade minst 500 miljoner av vilka minst 30 miljoner dog.

Norrbyås, döda i spanska sjukan 1918-19.

Nummer i dödbok	Datum	Namn	Födelse- datum	Anmärkning
11	4 okt	Karl Artur Eriksson	990317	Montör, Åsen
13	25 okt	Karl Sigurd Johansson	980118	Sthlm garnison sjukhus
14	12 nov	Agnes Maria Nordqvist	000112	Storsäter
15	19 nov	Johan Olov Petersson	910415	Hidingsta, handlare
16	26 nov	Claudia Maria Andersson	910302	Boo församling
18	17 dec	Elin Kristina Pettersson	790101	Högsäter
2	23 jan	Sven Rune Johansson	171015	Sörby
6	28 feb	Elin Bernadina Löf	960615	Tjänarinna, Elmerud

Antalet döda i Norrbyås var vanligen 11-12 årligen. Detta år ökade antalet med 50-60 %. Om den ettårige pojken skall tas med är tveksamt.

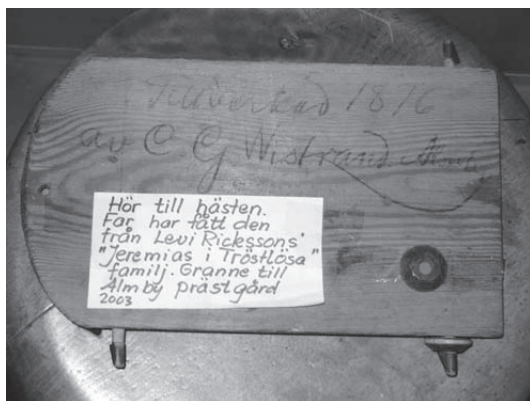
Almby, döda i Spanska sjukan 1918-1919

Nr i dödbok	Datum	Namn	Födelse datum	Anmärkning
25	16 aug	Elin Maria Karlsson	810708	dr Silfversparre
29	14 sept	Gustaf Emil Larsson, Annero	840722	
34	25 sept	Johan Valfrid Aspelin	??	Dog i Norge,
35	16 okt	Karl Oskar Yngve Karlsson	110604	Spanskan??
37	3 nov	G. A. V. Karlsson	940217	
38	19 okt	Erik Lorens Vallsten, sjöman	880926	Dog i Grimsby,
39	16 nov	Vera Charlotta Maria Orrfält	910519	
40	19 nov	Öda M. T. Ludviksson	850114	
42	24 nov	Anna Maria Bergström	870413	
43	22 nov	Anna Maria Yngvén	????	gift
44	2 dec	Ella Elisabeth Karlsson	970604	
45	8 dec	Gustaf Bertil Ekbohm	101013	
46	9 dec	Greta Linnea Eriksson	080628	
48	21 dec	Olof Valter Vallentin	140322	
51	24 dec	Karl Oskar Karlsson	880610	
52	29 dec	Lydia Lundqvist	860814	
8	29 mars	Johanna Lovisa Andersson	620719	
16	19 maj	Beda Vilhelmina Bergkvist	980719	

Stadsläkaren Silfversparre var väl förberedd och upptäckte det första fallet i spanska sjukan redan den 16 augusti. Anmärkningsvärt är det uppehåll i dödsfallen som inträffar i januari och februari 1919.

Folkskolläraren och kantorn Lars Johan Eriksson i Almby avled hastigt 1871. Änkan Augusta, dottern Maria och sonen Levi måste flytta från lärarbostaden för att ge plats för efterträdaren, folkskolläraren C. G. Wistrand. Denne tillverkade till Levi 1876 en brunmålad trähäst som man kunde sitta på. Hästen står på en platta med fyra hjul. Levi, senare Jeremias i Tröstlösa, gav i sin tur bort hästen till kyrkoherde Lindéns son Erik, som behöll den livet ut. Han har gått bort men hästen finns hos familjen Lindén i Torshälla.

Undersidan av plattan som hästen står på. Den raka sidan är framåt.

Foto Lennart Bäck.

I Sörbyskogen på bergklacken intill villa Insjön fanns ett trianguleringsstorn som var byggt för att kartritare skulle få överblick och kunna utföra sina triangelmätningar. Vi vet varken byggnadsår eller år för rivning. Jag litade länge på att fotot ovan visade detta torn men det här har stått någon annanstans. Var kanske någon vet.

Ett trianguleringsstorn fanns också vid Höga Mon och kunskapen om detta är lika begränsad.

Foto David Karlsson cirka 1930.

Styrelsen

Kåre Schortz	Rudbeckiusv. 12	36 45 22	sekr
Monica Rothamel	Syrénvägen 9	32 09 38	kassör
Ingrid Söderberg	Box 6660	33 03 05	
Siv Engström	Husarvägen 7	32 07 22	
Lars Johansson	Åsen 415	23 71 31	
Håkan Aldevik	Hälsogränd 99	24 77 90	

Ordförandeposten vakant

Föreningens postadress:

c/o Schortz, Rudbeckiusvägen 12, 702 85
e-post: kaare3@spray.se

Medlemsavgiften är 75 kr för enskild medlem och 100 kr för familj

Plusgiro: 45 66 96-4

Almby-Norrbyås hembygdsförening är en av 67 föreningar som tillsammans utgör Örebro Läns Hembygdsförbund

Föreningens skrifter

Mark station (bok 2008)	150 kr
Medlemsblad 1-23 (bok 2007)	130 kr
Avfall, avlopp och rening (2006)	40 kr (slut)
Sundby glashytta (2005 och 2006)	40 kr
Närbo (Till 150-årsminnet 2006)	30 kr
Fåglar och fornlämningar vid Marksjön (2001, 2005)	60 kr (slut)
Sörby i Almby, Örebro (2004)	60 kr (slut)
Fotboll på Öster förr och nu (2003)	60 kr
Smalspåret Örebro södra - Palsboda (Nytt 2004, 2006)	60 kr
Prästhagen - festplatsen i Almby (2003)	60 kr (slut)
Hjälmarbaden (2003)	40 kr (slut)
Ormesta - en radby i 2000-talet (2002)	40 kr (slut)
Kyrkogårdsvandring i Almby (2002, 2003, 2006)	40 kr
Albert Johansson, vapensamlare och poet (2001)	30 kr (slut)
Från bondegemenskap till koncern (Slakteriet 2001)	20 kr (slut)
Kyrkan och kyrkogården i Norrbyås (2001 och 2003)	30 kr
Näsby, byvandring 24 april 2001	30 kr (slut)
Dikter och prosa av Nämndemansmor (2000)	20 kr
Vassförädling i Hidingsta (2000)	30 kr
Kanalupproret 1886 (1980 och 2000)	30 kr
Omständigheter när Almby införlivades med Örebro	30 kr